

www.e-rara.ch

Corpus iuris canonici emendatum et notis illustratum

Lancellotti, Giovanni Paolo

Lugduni, 1591

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-29216>

Ea de quibus lectorem principio visum est admonere, haec sunt

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelnformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

EA DE QVIBVS LE-
CTOREM PRINCIPIO VI-
SVM EST ADMONERE,
 HAEC SVNT.

N Ecclesia Romana, omnium ecclesiarum magistra, solitos esse as-
 seruari Conciliorum canones, & Pontificum decreta, ac cæteris Ec-
 clesijs communicari, planè compertum est. ¶ Atque in vsu præci-
 pius videtur fuisse collectio illa, quam Nicol. Papa in c. si Romano-
 rum. dist. 19. Codicem canonum nominat: in quo continebantur ca-
 nones & regulæ illæ, quæ recensentur à Leone III. cap. de libel-
 lis. dist. 20. Huius codicis tria manuscripta exemplaria Romæ ha-
 bentur in Vaticana bibliotheca. Extat etiam impressus Moguntia Anno Salutis
 M. D. XXV. Repertus est autem in vetustissimo Cardinalis Vercellensis codice
 Cresconij ad episcopum Liberinum, quidam quasi nomocanon: in quo, cum pluri-
 bus causarum titulis propositis, exponatur deinde, quibus synodorum, ac Decretali-
 um epistolarum locis causæ illæ tractentur, capita capitibus Moguntini codicis, & nu-
 meri numeris optimè respondent. Quæ quidem à Cresconio adhibita diligentia satis
 indicat frequentissimum fuisse huius collectionis vsum: & hæc ea est, quæ in nota-
 tionibus, quæ nunc eduntur, absolutè codex Canonum vocatur. ¶ Cæterum in-
 ter priuatos collectores, qui multo plura congerere studuerunt, perantiquus est, *Isi-*
dorus: cuius collectio protenditur à canonibus Apostolorum vsque ad concilium His-
 spalense secundum: habeturque in duobus codicibus Vaticanæ bibliothecæ, & vno
 monasterij Dominicani sanctæ Mariæ supra Mineruam: extat autem impressa in edi-
 tionibus Conciliorum, in antiquioribus quidem purior, in recentioribus autem mul-
 tis aliis concilijs, scriptisq; admixta. Isidorum hunc Igmarius, archiepiscopus Remensis
 in libro de Synodis celeberrimum illum Hispalensem fuisse affirmat, à quo testatur
 etiam Tritemius librum Decretorum esse conscriptum. ac certè multa verba, quæ in
 Præfatione huius collectionis leguntur, sunt in libro quinto Etymologiarum. In co-
 dice autè Dominicanæ bibliothecæ initio Præfationis ita legitur: *Isidorus mercator ser-*
uus Christi, lectori conseruo suo, &c. nec multo secus in Vaticanis: quo loco in impressis
 est, *Isidorus peccator seruus Christi, &c.* ¶ Secutus deinde est (vt de ijs primùm, quorum
 opera typis excusa sunt, loquamur) *Burchardus*, Vuormaciensis episcopus, Othonis III.
 & Henrici II. Bauari Imperatorum ætate: qui non ordinem temporum & provin-
 ciarum, vt Isidorus, sed rerum, & causarum sibi sequendum putauit. ¶ Iisdem vesti-
 gijs institit non ita multo post *Iuo*, Carnotensis episcopus: sed exorta interim Beren-
 garij hæresi multa ad illam confutandam pertinentia addidit, ac multa etiam præter-
 ea ex Pandectis, & Codice: dum de laicorum quoq; officijs sibi agendum putat: quod
 Burchardo minus necessarium visum fuerat. ¶ Extant autem duo volumina Iuonis
 nomine inscripta, eandemq; habentia præfationem: quorum vnum, quod *Pannormia*:
 alterius, quod absolutè Decretum inscribitur, quasi epitome quædam est. Verùm in
 hoc eodem campo alij etiam grauissimi viri (quorum libri partim in publicis, partim
 in priuatis bibliothecis manuscripti habentur) *Cresconius*, *Anselmus*, *Deusdedit Cardinalis*,

AD LECTOREM.

Gregorius presbyter, qui volumen suum *Polycarpum* inscripsit, alijq; nonnulli præclare se exercuerunt, suamq; operam probauerunt. Nouissimus istorum omnium præter auctorem Pannormiæ (nam is recentior fortasse est) *Gratianus* monachus Benedicti-
onis non tantum decretis colligendis (quod superiores fecerant) operam dedit: sed Iuonis fortasse præfatione excitatus, eo potissimum incubuit, vt certis quæstionibus propositis, quid in vtramq; partem ex Canonib. qui inter se nonnunquam pugnare videbatur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret: omninoq; eorum varietatem, quæ speciem dissensionis habebat, ad concordiam reuocaret. Cæterum in longo ac perdifficili opere multa à parum æquis hominibus exagitabantur, nonnulla pij etiam & ve-
recundi interdum desiderabant.

Quamobrem ne huiusce vtilissimi & grauisissimi Codicis vacillaret auctoritas, placuit primùm Pio IIII. ac subinde Pio V. & Gregorio XIII. (apud quem etiã huius perfecti operis, quemadmodum & aliarum maximarum rerum, laus fuit) vt illi corrigendo summa opera daretur, mendæ librorum tolleretur: si qua etiam in re Gratianus, vt homo, minus vidisset, modeste notaretur, ipsaq; omnino capita suis auctorib. quàm diligentissimè restitueretur. Itaq; & Romæ Vaticana bibliotheca, & monasterij Dominicani supra Mineruam, aliaq; non pauca excussæ sunt, & ex alijs vrbib. atq; regionibus inuitati doctissimi homines, qui idem facerent (& si quid inuenissent) quod ad hanc rem pertineret, vt sua pietate libenter communicarent, atq; ad Pontificem mitterent. Qua diligentia illud factum est, vt cum iam magnam partem suam vnicuiq; tributum sit, ac propterea intelligi plerunq; possit, quæ synodorum generalium, quæ summorum Pontificum, quæ prouincialium conciliorum, quæ Patrum decreta ac sententiæ, atque inter hæc, quæ sanctæ Romanæ sedi probata sint, quæ minimè, vix quisquam errare, atque incerta pro certis sequi, certa verò pro incertis suspecta habere posthac queat.

Quod ad citationes auctorum pertinet, vbi error euidentis erat, aut nonnulla Gratiani exemplaria cum veriore, atq; ab alijs collectoribus allata citatione consentiebant, sublatis falsis inscriptionib. veræ sunt restitutæ: vbi verò, quamuis caput apud alium auctorem esset inuentum, fieri tamen poterat vt illius quoq; esset, quem Gratianus citaret (sunt enim haud rarò decreta tralatitia, & sententiæ similes in bonis auctorib.) retenta Gratiani citatione, satis visum est locum, vbi hodie habeatur, indicare. Et quoniam interdum aut capitis aliqua quidem pars illius auctoris est, qui citatur, aliqua verò minimè, aut verba valde sunt mutata: id quoq; est indicatum, adscriptumq; præterea in margine, quo loco idem caput in glossa Bibliorum ordinaria, in libris Sententiarum, & apud ceteros collectores habeatur, eos præsertim, qui in huius Operis emendatione magno vsui fuerunt. Animaduersum verò est, multa olim fuisse (quorum nonnulla hodie etiam habentur) homiliarum ex varijs auctoribus collectarum volumina: quibus homilij nomen auctoris aut non esset præpositum, aut etiam mutatum: quod Decretorum collectoribus, qui fontes adire in illa librorum penuria plerunq; non poterant, errandi interdum dederit occasionem. Sæpè etiam Gratianus multas Patrum sententias simul colligit, atq; in vnum caput concludit (quamuis in vulgatis Codicibus plerunq; in diuersa capita sint distractæ, sed ferè sine Rubrica) idq; cum facit, non ipsa prorsus auctorum verba affert: sed arbitrato suo mutat, addit, imminuit, summam complectitur: quod etiam Burchardus & Iuo faciunt, cum citant hoc modo, *ex dictis Augustini, ex dictis Hieronymi.*

In emendando primùm initia capitum ob vsitatas doctorum citationes non sunt mutata: sed vbi ab originali discrepabant, in margine aut in notatione est indicata germana lectio. Deinde hæc glossæ ipsius habita ratio est, vt nihil in textu sit mutatum, vbi mutatio ipsa impeditura erat, quo minus quid sibi auctor glossæ voluisset, animaduerti posset: sed eodem modo aut in margine, aut in notatione mendum est indicatum. Vbi verò hæc non obstabant, hæc ferè seruata corrigendi ratio est: vt si videretur voluisse Gratianus auctorum, quos citaret, ipsa prorsus verba referre, ea ex ipso originali cimen-

AD LECTOREM.

si emendarentur, & interdum etiam, non leui propofita vtilitate, aliqua adderentur: nisi ficubi vulgata lectio vifa est melior. nam tunc illa retenta notatum est, quomodo originale ipsum habeat. Sin autem Gratianus non eadem prorsus verba afferre voluerat, sed aut in summam quandam ipse redigere, aut ab alijs redacta, vt ab auctore glossæ ordinariæ, ab Iuone & alijs collectoribus referre: tunc nihil ferè emendatum, vel additum est, nisi fortè Patris illius, vnde collector acceperat, restituta lectio magnam afferre vifa esset vtilitatem: multisque locis id notatum est, & verba ipsius originalis allata, vt Lector identidem in memoriam huius adhibitæ cautionis reuocaretur, & labore ad originalia adeundi leuaretur. Quod si idem caput ex pluribus vicinis alicuius Patris locis confectum est (nam quæ multum distabant, satis plerumque fuit in margine indicare) adiectæ sunt in textu particulæ illæ, & *suprà*, & *infra*: sc. vbi seriem & nexum collectionis impedituræ non erant: vbi verò Gratian. ipse loquitur, ex manuscriptis huius libri exemplarib. pura germana que lectio est restituta.

In codice Canonum capita, quæ ex Græcis synodis recitantur, sunt à Dionysio Exiguò in linguam Latinam conuersa: cuius Præfatio manuscriptis ipsius codicis exemplaribus præposita legitur. Isidorus autem partim hac ipsa Dionysij versione, quam rarò, partim fortasse prisca illa cuius mentionem in præfatione sua Dionysius facit, vsus est aut integris, aut aliquantulum immutatis: partim etiam alijs, quæ tunc, vt ipsemet Isidorus testatur, extabant, hodie, præterquam apud istos Decretorum collectores, non extant. Quocirca mirandum magnopere non est, si cæteri collectores, & omnium ferè postremus Gratianus, qui & Codicem illum canonum, & Isidori collectionem, & alias etiam habebant, eundem canonem non semper ex eadem versione recitent. Qua de re sæpè in notationibus Lector est admonitus, & vbi necessarium visum est, Græca canonis verba cum versione noua sunt allata: idemque in cæteris Partium Græcorum sententijs factum est.

De nomine *Paleæ* sunt variae doctorum hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes ac leues continerentur, hoc nomine appellari censuerunt: alij quasi *τὰ παλαιά*, id est, antiqua: alij quasi additiones quasdam, deriuata, aut potius deprauata voce ab aduerbio *παλιπ*, id est, rursus, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani vterentur. Verùm Ioannes Andreae in additionibus ad Speculatorem, titulo de Disputationibus & allegationibus prope finem (quem Imola in Rubrica de verborum obligationib. Alexandrinus in proœmio Decretalium, Iason in Rubrica titulo de Actionibus, & alij sunt secuti) putat, quendam Protopaleam, quem Iason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adiunxisse. Atque vt in re tam incerta aliquid elici coniectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus obseruatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulo post Gratiani ætatem, paucissima ex huiusmodi capitibus habentur. In vno valde emendato sunt appofita in margine sine vlla nota, sed non omnia quæ in impressis: quamuis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habentur. In alio literis perantiquis descripto *Paleæ* ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In cæteris habentur aut omnes, aut pleræque: & partim quidem cum *paleæ* nomine, partim verò sine vllò à cæteris capitibus discrimine. Ex qua obseruatione illud videtur posse colligi, has *paleas* esse additiones non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani, in margine primùm adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipso met Gratiano (vt sit) inter componendum, aut relegendum: quas deinde librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum coniunctè cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam verò esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant, ex eo constat, quòd multæ & in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiani collectores habentur: quod suis locis indicabitur.

In plerisque vetustis huius collectionis exemplaribus hæc tanquam inscriptio rubris literis posita est, *Concordia discordantium canonum*: addita in quibusdam dictione,

AD LECTOREM.

Incipit, Sine vlla Gratiani mentione. Verùm in Vaticano illo vetustissimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura paleas esse præpositas, dictum est. ante ipsas paleas est hic titulus, Decretum Gratiani monachi sancti Felicis Bononiensis, ordinis sancti Benedicti, compilatum in dicto monasterio, Anno Domini millesimo centesimo quinquagesimo primo, tempore Eugenij Papæ tertij: in alijs verò duobus codicibus, in extremo est, Explicit Decretum compilatum à Gratiano monacho monasterij sancti Felicis de Bononia. In Chronico, quod inscribitur, Pomærii ecclesiæ Ravennatis, qui liber in Bibliotheca Vaticana seruatur, hæc de Gratiano leguntur, Anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo primo, Gratianus monachus de Classa ciuitate Thuscianatus, Decretum composuit apud Bononiam in monasterio sancti Felicis. Idem testatur Hugutio, vetustissimus huius codicis interpres, secunda, quæstione sexta, cap. post appellationem. & Vincentius in libro Historiarum bis. semel libro vigesimotertio, capit. trigesimo primo, loquens de Isidoro: & iterum libro vigesimo quinto, cap. octuagesimo quarto, agens de Iuone, & alijs Decretorum collectoribus: & sanctus Antonius part. tertia histor. tit. decimo octauo, capite sexto. Tritemius verò in libro de Scriptorib. Ecclesiasticis, Gratianum agnoscit huius collectionis autorem: itemq; in libro secundo de Viris illustribus, ordinis sancti Benedicti: quo tamen loco addit (ipsam fortasse Operis inceptioem spectans) fuisse ab eo compositum Anno Domini millesimo centesimo vigesimo septimo. Hanc collectionem Innocentius tertius in epistola ad Archiepiscopum Compostellanum vocat corpus Decretorum. Ob has igitur auctoritates, & receptam apud omnes opinionem in prima huius voluminis pagina præpositus est titulus nomine Gratiani.

¶ Quod ad glossas pertinet, quæ pios & catholicos auctores habuerunt, quæ in illis errata paulò maioris ponderis pro humani ingenij infirmitate obrepserunt, ea in margine sunt notata, & quid catholicè sentiendum sit, ostensum est. Hæ autem notæ, quibus asteriscus affixus est, necessariò post hac in omnibus impressionibus apponendæ erunt.

INDEX

